

Oamk Journal

Oulun ammattikorkeakoulun julkaisuja

Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne. Rinnakkaistallenne saattaa erota alkuperäisestä sivutukseltaan ja painoasultaan.

This is an electronic reprint of the original article. This version may differ from the original in pagination and typographic detail.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä/Please cite the original version:

Aro, P. & Saarnio, R. 2021. Tutkimusetiikan kongressi – lessons learnt. Oamk Journal 92/2021. <http://urn.fi/urn:nbn:urn:nbn:fi-fe2021121761341>

Tutkimusetiikan kongressi – lessons learnt

17.12.2021 - Aro Päivi, Saarnio Reetta

Tutkimusetiikan asiantuntijat ja tutkijat kokoontuivat syyskuussa alan kongressiin keskustelemaan tutkimusetiikan käytännöistä ja vastuullisen tieteen kehittämisestä Euroopassa. Kongressin keskeiset teemat olivat tutkimusetiikan koulutus, tietosuoja, avoimen tieteen tutkimuseettiset kysymykset, tekoälyyn ja Big Dataan liittyvät tutkimuseettiset kysymykset, tiedevilppi ja tieteellisen käytännön loukkaukset sekä pilliinpuhaltajan suojaaminen. Tässä kirjoituksessa kongressiin osallistuneet Oamkin tutkimusetiikan tukihenkilöt tarkastelevat muutamia näistä teemoista. Läpinäkyvyys on keskeisintä tutkimusetiikassa, mikä oli myös kongressin ydinviesti.

Syyskuussa verkossa järjestettyyn tutkimusetiikan ensimmäiseen ENRIO 2021 -kongressiin (kuva 1) kokoontui lähes 400 tutkimusetiikan asiantuntijaa ja tutkijaa ympäri Eurooppaa. Kongressin järjestelyistä vastasi Suomen Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) yhdessä Helsingin yliopiston ja opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa. [1]

KUVA 1. ENRIO-kongressin logo

Kongressin keskeiset aihealueet olivat: tutkimusetiikan koulutus, tietosuoja, avoimen tieteen tutkimuseettiset kysymykset, tieteellisen käytännön loukkaukset ja

pilliinpuhaltajan suojaaminen. Lisäksi kongressin yhteydessä järjestettiin työpajoja ja posterinäyttely. [1]

ENRIO eli European Network of Research Integrity Offices on vuonna 2007 perustettu verkosto, joka edistää tutkimuseetiikkaan liittyvän tiedon ja hyvien käytäntöjen jakamista, tutkimuseiikan koulutusta ja eurooppalaista tutkimuseettistä yhteistyötä. Verkostoon kuuluu jäseniä 23 Euroopan maasta. Suomi liittyi mukaan vuonna 2008. [2]

Tutkimusetiikka ja Research Integrity

Suomessa on vakiintunut tapa käyttää käsitettä tutkimuseiikka (research ethics), jolla tarkoitetaan laajasti kaikkia tutkimukseen ja tieteeseen liittyviä eettisiä näkökulmia ja arviointeja. Hyvässä tieteellisessä käytännössä (responsible conduct of research) käytetään usein englanninkielistä käsitettä Research Integrity, joka tarkoittaa eettisesti vastuullisten ja oikeiden toimintatapojen noudattamista ja edistämistä tutkimustoiminnassa sekä tieteeseen kohdistuvien loukkausten ja epärehellisyyden tunnistamista ja torjumista kaikilla tieteenaloilla. Research integrity -käsitteellä korostetaan tutkijalta kaikessa tieteellisessä tutkimustyössä edellytettävää rehellisyyttä ja rehtiyttä. [3]

European Code of Conduct for Research Integrity

Kansainvälisesti käydään keskustelua yhteisistä tutkimuseettisistä periaatteista ja hyvän tieteellisen käytännön loukkausten tunnistamisesta. Tätä varten on luotu säännöstöjä ja ohjeistuksia, joista tärkein on European Code of Conduct for Research Integrity (kuva 2), josta on olemassa myös suomenkielinen käännös.

KUVA 2. Eurooppalaiset tutkimuseettiset periaatteet on käännetty myös suomeksi

Uusimmassa painoksessa (2017) on huomioitu muun muassa sosiaalinen media ja avoin tiede. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan Hyvä tieteellinen käytäntö eli HTK-ohje on linjassa kansainvälisten ohjeistusten ja säännösten kanssa. [4] Kansallista HTK-ohjetta päivitetään parasta aikaa, ja uudistettu ohje tulee käyttöön todennäköisesti vuoden 2022 aikana.

Tietosuoja

Tietosuoja ja GDPR (General Data Protection Regulation eli yleinen tietosuoja-asetus) olivat vahvasti esillä kongressissa. Kun tutkimuksessa käsitellään henkilötietoja, se voi aiheuttaa pulmia tutkijoille. Tutkijat keskustelivat, voiko tietosuoja rajoittaa tieteellisen tutkimuksen läpinäkyvyyttä, tiedon jakamista ja uudelleen käyttämistä.

Tietosuoja-asiat tulee huomioida vahvasti jo opintojen alkuvaiheessa, jotta ne eivät tule yllätyksenä opinnäytetyötä aloitettaessa. Oulun ammattikorkeakoulussa (Oamk) opinnäytetyöhön liittyvistä tietosuoja-asioista tiedotetaan sekä opinnäytetyöoppaassa että [ICT-palveluiden sivuilla](#).

Pilliinpuhaltaminen (whistleblowing)

Pilliinpuhaltaminen tarkoittaa yleisesti rikkeistä raportointia ja väärinkäytösten paljastamista. Rikkeistä ja väärinkäytöksistä ilmoittaja eli pilliinpuhaltaja on voinut joutua monenlaisiin vaikeuksiin esimerkiksi työpaikallaan, jos ilmianto liittyy työpaikan asioihin. Vuonna 2019 annetun EU-direktiivin mukaan henkilö, joka työnsä yhteydessä havaitsee tai epäilee yleisen edun vastaista toimintaa erikseen määritellyillä EU:n tai kansallisen oikeuden aloilla, voi ilmoittaa asiasta turvallisesti. EU-direktiivi velvoittaa vähintään 50 henkilöä työllistäviä organisaatioita järjestämään henkilöstölle ja useille ulkoisille sidosryhmille anonyymien whistleblowing-ilmoituskanavan. [5]

Pilliinpuhaltajat ovat tutkimusorganisaation jäseniä tai ulkopuolisia. He voivat olla esimerkiksi tieteellisen loukkauksen uhreja, kilpailijoita, aiempia tutkimuspartnereita, ideologisia vastustajia, tutkivia journalisteja tai sarjapilliinpuhaltajia. Joskus voi olla kyse myös kostosta, epäterveestä kilpailusta tai kiista tutkimustulosten kaupallistamisesta.

Erytisesti tutkijauran alkuvaiheessa olevat henkilöt pilliinpuhaltajina tarvitsevat suojelua, jotta heidän tutkijauransa ei vaarantuisi. EU-direktiivi parantaa heidän asemaansa tässä mielessä merkittävästi. Kaikki tutkimusloukkausepäilyt tulisi tutkia jo tieteellisen tutkimuksen laadun ja uskottavuuden takia, mikä on sekä tutkijan että hänen työnantajaorganisaationsa etu. Hyvän tieteellisen käytännön loukkaukset ja tiedevilppi voivat tulla ilmi pilliinpuhaltamisen kautta.

Tutkimusetiikan koulutus

Tutkimusetiikan koulutusta ja opetusta käsiteltiin useassa esityksessä. Pääpaino oli tieteellisten jatko-opintojen tutkimusetiikan opetuksessa, ja esimerkiksi Helsingin yliopiston kaikille jatko-opiskelijoille kuuluu [tutkimusetiikan verkkokurssi](#).

Eri koulutusalojen jatko-opiskelijoiden tutkimusetiikan lähtötason osaamisessa on paljon eroja. Lisäksi opiskelijoiden suhtautuminen ja kiinnostus tutkimusetiikkaa kohtaan vaihtelee. Usein hyvän tieteellisen käytännön loukkaukset johtuvat osaamisen ja ymmärryksen puutteesta, minkä vuoksi hyvästä tieteellisestä

käytännöstä on syytä muistuttaa toistuvasti eri yhteyksissä ikään kuin ennalta ehkäisevänä toimintana.

Tutkimusetiikan opetuksessa opiskelijoiden aktivointi ja osallistaminen ovat keskeistä. Case-opetuksesta on hyviä kokemuksia.

Tekijyys (authorship)

Kongressissa pohdittiin, ketkä ovat julkaisun tekijöitä ja keiden nimet laitetaan julkaisuun? Tiedemaailmassa tekijyys puhututtaa ja asia on herkkä erityisesti nuorille tutkijoille. Kongressissa kerrottiin ääriesimerkkinä erään itäeurooppalaisen yliopiston käytännöstä: laitoksen johtajan nimi tulee laittaa jokaiseen julkaisuun, jonka laitoksen tutkijat tekevät.

Kongressiesityksessä otettiin esille seuraavia näkökohtia tekijyyteen: onko tekijän kontribuutio huomattava, onko tekijä luonnostellut tai tarkistanut työtä kriittisesti, onko tekijä hyväksynyt viimeisimmän version julkaistavaksi ja pitääkö tekijä itseään vastuussa kaikista työn aspekteista. Tutkimuseettinen neuvottelukunnan verkkosivuilta löytyvät suositukset tieteellisten julkaisujen tekijyydestä.

Oamkissa kannustetaan yhteiskirjoittamiseen opiskelijoiden kanssa opinnäytetyön tuloksista. Yhteiskirjoittamisessa on hyvä tiedostaa tekijyyttä määrittävät asiat, joista Oamkin julkaisupalvelut tiedottivat opettajia marraskuussa.

Kansalaistiede, Big Data ja tekoäly

Kongressissa käsiteltiin myös 2020-luvun tutkimusetiikan uusia haasteita: kansalaistiedettä, Big Dataa ja tekoälyä. Niihin tarvitaan uusia ratkaisuja ja suosituksia.

Kansalaistiede (citizenship science) on tutkimusta, jossa tavalliset ihmiset (maallikot) tekevät osittain tai kokonaan tutkimusta, esimerkiksi lintubongaus. Minkälaisia moraalisia velvollisuuksia kansalaistutkimuksen tekijöillä on? Miten he vaalivat tutkimusetiikkaa?

Big Dataan liittyy monenlaisia tutkimuseettisiä haasteita. Kun tietoa yhdistetään eri lähteistä, miten tietoinen suostumus hankitaan? Miten tietoturva-asiat hoidetaan? Nopeasti kehittyvään kompleksiseen tekoälyyn liittyy niin ikää tutkimuseettisiä näkökohtia, esimerkiksi avoimuus, tiedon omistajuus, saavutettavuus, läpinäkyvyys ja yksityisyyden kysymykset.

Pohdintoja

Vaikka kongressi järjestettiin virtuaalisena Helsingin sijasta, se oli hyvä kokemus. Saimme keskittyä kolme päivää tutkimuseetiikkaan ja tallenteisiin on ollut mahdollista palata uudelleen, varsinkin kun osa esityksistä tarjottiin samanaikaisesti. Ulkopuolinen palveluntarjoaja vastasi kongressin teknisestä toteutuksesta ja virtuaaliympäristöstä. Järjestelyt olivat aivan toista luokkaa kuin tavanomaiset Zoom-tilaisuudet. Tosin olisi ollut kiva päästä juttelemaan ja verkostoitumaan muiden aiheesta kiinnostuneiden kanssa.

Kongressin osallistujat ja puhujat olivat pääosin yliopistoista. Kuitenkin samat asiat puhuttavat myös meitä amkilaista, erityisesti tietosuoja ja tutkimuseetiikan opetus. Työelämäyhteistyöhön liittyviä tutkimuseettisiä asioita ei suoranaisesti ollut ohjelmassa, mutta suurin osa käsitellyistä asioista on toki sovellettavissa myös hanketyöhön.

Hyvän tieteellisen käytännön ja tutkimuseetiikan periaatteiden hallinta ovat korkeakouluopiskelijan keskeinen osaamisalue sekä amk- että yamk-tasolla. Nykyisin niitä käsitellään tutkimusmenetelmäopintojen ja opinnäytetyöprosessin yhteydessä. Opinnäytetöiden ohjaajina olemme huomanneet, että tutkimuseetiikkaan liittyvät asiat näyttävät opiskelijoille toisinaan haastavina. Voisimmeko Oamkissa vahvistaa tutkimuseetiikan opetusta ja esimerkiksi tarjota tutkimuseetiikan verkkokurssia opiskelijoille?

Aro Päivi, yliopettaja

Oulun ammattikorkeakoulu, Liiketalouden yksikkö

Saarnio Reetta, yliopettaja

Oulun ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Kirjoittajat ovat Oamkin tutkimusetiikan tukihenkilöitä.

Lähteet

[1] ENRIO 2021 Congress on Research Integrity Practice. Hakupäivä 20.10.2021.
<http://www.enrio.eu/congress2021/>

[2] ENRIO European Network of Research Integrity Offices. Hakupäivä 1.10.2021.
<http://www.enrio.eu/>

[3] Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. 2012. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Hakupäivä 1.10.2021.
https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

[4] The European Code of Conduct for Research Integrity. Hakupäivä 22.10.2021.
<https://allea.org/code-of-conduct>

[5] Euroopan Parlamentin ja Neuvoston Direktiivi (EU) 2019/1937. Hakupäivä 22.10.2021. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2019.305.01.0017.01.FIN

METATIEDOT

Tyyppi: Blogi

Julkaisija: Oulun ammattikorkeakoulu

Julkaisunumero: 92/2021

Julkaisuvuosi: 2021

Tekijätiedot: Aro Päivi, Saarnio Reetta

Oikeudet: CC BY-SA 4.0

Kieli: suomi

Pysyvä osoite: <http://urn.fi/urn:nbn:urn:nbn:fi-fe2021121761341>

Tiivistelmä: Syyskuussa järjestettyyn tutkimusetiikan ENRIO 2021 -kongressiin kokoontui iso joukko tutkimusetiikan asiantuntijoita ja tutkijoita ympäri Eurooppaa. Kongressin keskeiset aihealueet olivat: tutkimusetiikan koulutus, tietosuojat, avoimen tieteen tutkimuseettiset kysymykset, tieteellisen käytännön loukkaukset ja pilliinpuhaltajan suojaaminen. Läpinäkyvyys on keskeistä tutkimusetiikassa. Tutkimusetiikka on

korkeakouluopiskelijan keskeinen osaamisalue ja sen opetusta tulisi vahvistaa opintojen aikana. Kirjoituksessa käsitellään kongressin antia.